

ЕКОЛОГИЧНИ ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВЪВ ВРЕМЕТО

Васил Симеонов

Winiwarter, V. & Bork, H.R. (2014). *Geschichte unserer Umwelt: Sechzig Reisen durch die Zeit*. Darmstadt: Primus, 191 pp. ISBN 978-3-86312-069-6

Авторите фантасти и режисьорите на галактически приключения много харесват машините на времето и преноса (телепортация!) на героите от една епоха в друга. С подобни произведения се създават бестселъри и се печелят „Оскар“-и. Без да имат точно такива цели пред себе си, двама известни еколози – професорът по история на околната среда Верена Винивартер и професорът по география Ханс-Рудолф Борк, представиха наскоро новата си книга „История на нашата околна среда. Шестдесет пътешествия през времето“ на немското издателство „Примус Ферлаг“. Книгата бе посрещната с изключителен интерес и бе обявена за най-добрата научна книга в Австрия за 2014 г. Заслуга за този успех имат, разбира се, и двамата автори, но според мен, решаваща роля за престижния избор изигра професор Верена Винивартер – единствена с титла „професор по история на околната среда“ в Австрия и лауреат на наградата „Учен на годината“ в Австрия за 2013 г. Ханс-Рудолф Борк е професор по география в Кил, Германия, и признат експерт по палеогеография.

Двамата експерти представят на читателя един великолепно илюстриран атлас на екологичните грехове и глупости, които човечеството е извършило спрямо природата. Интересното е, че авторите не са песимисти и ни дават надежда, че не всичко е загубено.

Пътешествието в историята на промените в околната среда е изградено от 60 случки (нека ги наречем „спирки“ в развитието на отношението „човек – природа“), а времевият период обхваща почти 1000 години. Авторите се стремят не само да открият любопитни случки с драстични изменения в околната среда след човешка (най-често неразумна) намеса в природното равновесие, но и да дадат отговори на въпроси като как да защитим природата от самите себе си, имало ли е някога период на хармония с природата, или всичко е само романтична приумица на страстни еколози, или дали хората изобщо са проявявали интерес към онова, което днес наричаме устойчиво развитие?

Проф. В. Винивартер докладва за промените по течението на р. Дунав в околностите на Виена през последните 300 години

Проф. д-р Ханс-Рудолф Борк (вляво)

Основна роля имат истории, които съвременният човек свързва директно с темата „околна среда“ – замърсяването на въздуха, водите и почвите, с натрупването на вредни отпадъци, с непредпазливото складиране на опасни и токсични материала-

ли. Но внимателният прочит трябва да ни убеди, че проблемите с околната среда съвсем не са свързани само с началото на техническата революция от средата на XIX век. Шестдесетте пътешествия ни дава основание да заключим, че винаги добрите намерения по отношение на околната среда имат щастлив край – добре познатата история с построяване на диги срещу наводнения в Холандия през XVI – XVII век: вместо сигурност тази дейност има твърде негативен ефект, тъй като води до разрушаване на важни екосистеми по крайбрежието на Ниската земя, до заличаване на буферните крайбрежни зони, отговорни за поемане на излишните води. Или историята с ценния за Венецианската република дървен материал: той е бил необходим за корабите и за жителите на Венеция, като грижите за него са били огромни, особено през XIII – XIV век. После Венеция се разраства, става мощен икономически фактор, притежава гори на Апенините и бърза да забогатее още чрез износ на дървен материал, пренасян по речните течения. Поради ускоряване на седиментацията водните пътища се задръстват и през XV век Венеция е изправена пред криза.

Наводнение в Холандия от XVI век

В книгата могат да се открият и положителни примери, които могат да послужат като образец за бъдещето. Когато испанците пристигат в Амазония, те забелязват как местните жители използват за различни цели „тера прета“ – тъмна земна маса, състояща се от въглерод с растителен произход и отпадъци, добивана по оригинален местен метод. Днес „тера прета“ е добър модел за създаване на биогориво с висока ефективност.

Не е възможно да се разкажат в една кратка рецензия всички 60 подбрани експедиции във времето. Вероятно всеки читател ще открие своята предпочитана история и ще се замисли над нейната познавателна и научна стойност. Аз лично открих забележителната история за причините за успеха на испанците в колонизирането на Южна Америка и Амазония, когато претенции за владенията им там предявяват други мощни за времето си (XVI – XVIII век) империи като Великобритания и Франция. Изпращаните добре въоръжени морски експедиции срещат слаба испанска съпротива, новите колониалисти превъзхождат военно и технически старите, но почти всеки опит за трайно завземане на територии в Новия свят търпи поражение, ако нещата се разгледат в по-дълъг времеви интервал. Обяснението е екологично – в Амазония върлува жълтата треска, причинявана от един вид комари. Местните жители имат изграден имунитет срещу ухапването на преносителя, докато британските и френските войници се лесна плячка на епидемията.

Родината на „тера – прата“

В прочутия си роман „Великият Гетсби“ Скот Фитцджералд пише: „Гребем смело напред срещу течението, но винаги сме отгласквани назад, в миналото“. Поводът за тези думи не е, разбира се, сложното взаимоотношение на човека с природата, но като символ на разглежданата тема можем да ги приемем напълно. Такива са били и намеренията на Верена Винивартер и Ханс-Рудолф Борк – за да осмислим днешното си отношение към околната среда, трябва да сме информирани за минали събития по същата вечна тема. Успехът на това намерение е налице.

ENVIRONMENTAL ADVENTURES IN TIME

✉ **Prof. Dr. Vasil Simeonov, DSc**
Department of Analytical Chemistry
University of Sofia
1, James Bourchier Blvd.
1164 Sofia, Bulgaria
E-mail: VSimeonov@chem.uni-sofia.bg